ken is overgelaten om te besluiten in zaken, die de plaatselijke kerk zelf niet af kan doen en in de zaken, die alle plaatselijke kerken tezamen aangaan; dat hier van een centraal genootschap, zooals in de R.K. Kerk en de Ned. Hervormde Kerk geen sprake is, doch veeleer van een federatief verband, waartoe de plaatselijke kerken vrijwillig zijn toegetreden en waarbij deze haar zelfstandig en autonoom karakter hebben bewaard".

Wij hopen met 't vorenstaande te hebben duidelijk gemaakt tot welke gevolgen 't kan leiden en heeft geleid, wanneer de Staat den rechter verbiedt 'n kerkgemeenschap te behandelen naar haar eigen wet, nl. dat de staatsneutraliteit leidt tot onderdrukking van 't beginsel der Reformatie. Men zal daartegen aanvoeren, dat 't in den modernen staat moeilijk anders kan, doch wij zijn van meening, dat onder de tegenwoordige Grondwet althans een verbetering mogelijk is. Indien nl. geen recht kan worden gedaan overeenkomstig de stellige bepalingen van de kerkelijke orde, is het bij kerkscheuring beter dan een uitspraak naar vermeend recht te doen, uit te gaan van de (eveneens vermeende) billijkheid, bestaande in een verdeeling naar evenredigheid van het aantal leden c.q. het betalen van een uitkoopsom op denzelfden grondslag door de meerderheid. Dit dus alleen in geval er geen recht kan worden gedaan wegens incompetentie in geloofszaken. Een dergelijke figuur is in het Nederlandsche recht niet geheel onbekend en werd toegepast in rechtsherstelzaken van oorlogsslachtoffers. Als de rechtsverhoudingen daar niet kunnen komen vast te staan, b.v. doordat de bewijsstukken verdwenen zijn of men eenvoudigweg niet weet hoe de rechten en plichten liggen, zal de Raad voor het Rechtsherstel niet uitgaan van het „beati possidentes", doch naar billijkheid de verhoudingen regelen.

Het is denkbaar moeilijkheden van dezen aard in de toekomst te vermijden door het bestaande kerkrecht te wijzigen. Wij zijn echter daartegen gekant uit de principieele overweging, dat hier niet de fout ligt bij het kerkrecht (in ruimeren zin), doch bij de wetgeving van den staat. Aan vreemde insluipsels in de K.O., die indruischen tegen haar geest hebben wij geen behoefte. Zij zouden alleen maar aanleiding kunnen geven voor leerstellingen, die niet volgens de Belijdenis zijn. Misschien ligt hier wel een taak op politiek gebied.

Tenslotte mogen wij resumeerend de volgende conclusies trekken:

1. De verhouding tusschen kerkrecht (in engeren zin) en belijdenis is van principieel belang, zoowel voor wat de verhoudingen binnen de kerk betreft als die van de kerk naar buiten. De K.O. zij niet meer dan een nadere uitwerking van de Geloofsbelijdenis.

2. In handelingen door de kerken met overheidsorganen neme men niet te gauw aan, dat het gaat om zaken van geloof en waarheid, die zich aan de beoordeeling van de overheid onttrekken, doch wijze men op het rechtskarakter in onze kerken van de belijdenisnormen. Het is beter, dat de overheid zelve zegt, dat onze rechtsnormen door haar niet worden erkend — wat dan nog altijd te toetsen ware aan het geldende staatsrecht — dan dat dit door de kerken haar bij voorbaat reeds zou worden gesuggereerd.

3. Door de neutraliteit van den staat ten opzichte van de kerken is het formeele recht (zie het artikel Vormen?: Normen, „De Reformatie" van 23 Juni 1951) van meer dan gewone beteekenis geworden, hetgeen een waarschuwing voor de kerken moet zijn deze vormen niet gering te schatten, mede daar juist zij een belangrijke pleitgrond bij de overheid kunnen blijken om den kerken recht te doen, nu de Grondwet aan de overheidsorganen verbiedt zich met geloofs- en waarheidsvragen in te laten.

Scheveningen. Mr L. ROELEVELD.

Theologische Hogeschool

RECTORAATS-OVERDRACHT.

Het College van Hoogleraren van de Theologische Hogeschool van „De Gereformeerde Kerken in Nederland", Broederweg 15, Kampen, heeft bij deze de eer U mede te delen, dat de overdracht van het rectoraat door Prof. Dr K. Schilder aan Prof. P. Deddens zal plaats hebben D.V. Donderdag 6 December 1951 a.s., des avonds om 8 uur, in de aula van het gebouw der Theologische Hogeschool, Broederweg 15, Kampen. Als gewoonlijk is deze samenkomst voor ieder toegankelijk.

Namens het College van Hoogleraren,

H. J. JAGER, h.t. secretaris.

⁂ Lankmoedigheidsverbond?

Hetgeen wij over deze kwestie hier schreven, gaf enkele vragen in de pen, waarover we wel iets willen zeggen.

Een eerste vraag is: maar de bijbel spreekt toch tot Noach van een **„verbond"**? Heeft dit dan geen genadekarakter? Desnoods: een karakter van „geméne gratie"?

Naar onze mening laten velen, jammer genoeg, zich verstrikken in het vermoeiende debat over de vraag, of het beweerde noachietische verbond, ook wel „lankmoedigheidsverbond" geheten, nu particulier dan wel universeel is. Een bepaald **dilemma** wordt dus gesteld; alzó: is dit verbond nu opgericht „met" állen, óf alleen „met" de gelovigen-en-hun-zaad? Een dilemmatiek, die zelf werd ingegeven door de andere vraag: is het noachietisch verbond nu een phase van het genadeverbond, ja of neen? Indien **ja**, dan is het toch enkel met de gelovigen gesloten? Indien **neen**, dan raakt het állen; maar kán dat wel: zo'n verbond oprichten met het universele mensdom?

Het is goed, met dit dilemma, als zodanig, af te rekenen. Want natuurlijk is het fout. Het woord „verbond" heeft hier velen parten gespeeld. Zeker, het staat in Gen. 9 : 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17 te lezen. Maar het staat ook in Jer. 33 : 20, 25; Hos. 2 : 17. Het tekstenmateriaal zelf bewijst al, dat van „verbond" in allerlei zin sprake kan zijn, en dat de betekenis soms niet uitkomt boven die van „beschikking", „inzetting", „ordinantie", „bepaling". Het karakter van een „verbond" hangt trouwens altijd af van de vraag óf er partijen zijn, en of de als partijen aangeduide instanties wérkelijke partijen kúnnen zijn, dan wel louter als partijen worden **voorgesteld** in beeldspraak. Engelen, mensen, kunnen — dank zij de door God gewilde formatie van hun natuur — optreden als „partijen"; „dag en nacht", „zon, maan, sterren" daarentegen niet. En als God, zoals hier gebeurt, in één adem (b.v. in 9 : 8—17) als bondspartners aanduidt, niet maar Noach-en-de-zijnen, doch ook „alle levenwezens, en de aarde, alle vogels, alle vee, alle gedierte, en alle vlees, alle levenwezens in alle vlees, dat op de aarde is", dan is zonder meer duidelijk, dat het woord „verbond" ditmaal herhaaldelijk in **„ordinantie"** opgaat: alleen maar: het éne schepsel ondergáát ze, wordt eraan gesubalterneerd, is bloot passief; het ándere schepsel, actief, persoonlijk, vindt het een feest, en werkt als partner mee, als het verbond daartoe oproept, of anders: het grótet de bondsdag, met blijdschap, Noach verheugt zich, dat hij ervan horen mag, dat **hij** als „medeweter-medewerker-Gods" in diens handel ingewijd wordt, en dat hij weten mag, dat „hem en zijn zaad", in de geloofsweg althans, de gestelde ordening tot welkome zegen wezen mag.

Er is dan ook een aangrijpend verschil tussen Gen. 6 : 18 en 9 : 9, 10 v. In 6 : 18 gaat het over Noachs behoudenis onder het de anderen neerslaande oordeel; het loopt daar niet over de onderhouding der schepping, niet over — zoals wij het wel eens uitdrukten — de **kósmische** therapie; want „de schepping" is geen „verbond"; een verbond kan alleen worden opgericht **MET** existerende partners; of ánders: gaat het op in beschikking over dode wezens, anorganische stof, redeloos gedierte, planeten, dag-en-nacht, setzoenen, welke beschikking deel uitmaakt van een aan partners Gods („medeweters-medewerkers") ten goede komende beschikking, of heilsoeconomie, dan moet die beschikking worden aangekondigd ten overstaan van zulke existerende en toehorende partners.

Maar in 9 : 8—17 is een beschikking Gods, die wel degelijk het thema „kosmische therapie" betreft, en die de tweede mensheidsvader als zodanig daarvan **aankondiging** doet.

Niet, dat ze opgaat in een bloot formele afkondiging van die kosmische therapie, want die wás er altijd geweest en zal er zijn, zolang er geschiedenis zal wezen. Neen: er is óók een toezegging aangaande de positie van Noach: deze wordt tweede patriarch, leidt een nieuwe wereldperiode in, en zal geen derde hebben af te wachten, of te vrezen: de nu aangebroken periode (het „tweede waereldrond", Bilderdijk) zal niet worden gestoord, of afgebroken door een nieuwe zondvloed, of, scherper gezegd, door een nieuwe „mabbul" (Gen. 6 : 17; 7 : 6; 7 : 7, 10, 17; 9 : 15): de nieuwe periode zal de laatste zijn, er komt geen „derde tijdgebonden waereldrond". Het woord mabbul duidt volgens B. Jacob aan: verstoring, vernietiging; verwoestingscatastrofe alzo; volgens hem is het afgeleid van een stam, die ook aan het hebreeuwse woord voor „lijk" zijn vorm gegeven heeft.

En juist omdat Gods toezegging (geen universele mabbul als störende factor, als interims-caesuur, meer) alle kosmische wezens raakt, worden deze — maar dan natuurlijk alle „naar hun aard" — erin betrokken. Noach wordt aangesproken, en de levenwezens, etc. delen in het goddelijk plan: Hij handelt „bij hen, over hen, zonder hen". Zónder hen.

Met Noach natuurlijk niet alzo. Toch is ook hij in dit „verbond" ten dele met die „levenwezens" één. En staat hij — weer ten dele — met hen op één lijn.

Dat hebben reeds die gereformeerde theologen begrepen, die zich hebben uitgelaten over het verschil tussen „belofte" en „belofte". Er zijn, zo zegt, naast Ursinus, onder vele anderen b.v. Zanchius, tweeërlei beloften Gods: conditionele en kategorische. De conditionele worden gegeven „op conditie" (hetgeen natuurlijk nooit remon-

ÉÉN HERDER.... ÉÉN KUDDE (VII)

§ 9. Over de kern van het kerkelijk conflict.

Nadat we in de voorafgaande paragrafen de kerkelijke worsteling uit de laatste jaren van verschillende kanten hebben bekeken, willen we ons nu scherp en duidelijk d e k e r n v a n h e t k e r k e l i j k c o n f l i c t voor ogen plaatsen, om ons ook ten aanzien daarvan weer af te vragen hoe de zaken momenteel staan.

Voordat we daartoe overgaan, moeten we evenwel eerst radicaal afwijzen een reconstructie van het kerkelijke gebeuren, die alom in de kring der gebonden kerken wordt gepropageerd en reeds bij duizenden en duizenden de klare blik op de feiten heeft vertroebeld.

Deze reconstructie komt ongeveer hierop neer:

Na de vereniging van de christel. gereformeerde en de dolerende kerken openbaarde zich in de gereformeerde kerken gedurende vele jaren een ernstige spanning tussen de twee stromingen, welke respectievelijk uit de Afscheiding en de Doleantie voortkwamen en daarvan haar stempel ontvingen. Soms uitte deze spanning zich zelfs in heftige botsingen.

Langzamerhand vloeiden deze stromingen gelukkig samen. Maar toch bleef er in de kerken een groep, welke zich als een f a c t i e handhaafde. Zij schaarde zich om de Theologische Hogeschool. Maar terwijl zij deze in naam als „School der kerken" verdedigde en alles deed om haar bloei te bevorderen, probeerde zij haar in werkelijkheid tot exponent van eigen groep en tot centrum van een eigen theologie te maken.

Tengevolge van dit streven broeide er in de kerken een latent en permanent conflict.

In de loop der jaren kreeg de genoemde groep helaas een krachtige en invloedrijke vocaal in Prof. Schilder. Door zijn optreden werd ze wel is waar gewijzigd in haar samenstelling en tendenzen, maar tegelijk werd ze ook veel krachtiger.

Bovendien begonnen in die zelfde tijd de mannen van de wijsbegeerte der wetsidee zich te roeren en te organiseren. Hun streven liep voor een aanmerkelijk deel parallel met wat Prof. Schilder voorstond. Ook zij uitten zich critisch ten opzichte van wat in de Gereformeerde Kerken „gangbare mening" was.

Na verloop van tijd was de situatie zo, dat Prof. Schilder zonder meer als het hoofd, de leider, van een p a r t ij, van een f a c t i e, moest worden beschouwd. Hij vormde immers een schaar discipelen, welke hij commandeerde en die hem critiekloos volgden. En al meer bleek hij, met zijn mannen, een gevaar voor de rust en de vrede der kerken te worden.

Door haar felle polemiek veroorzaakte deze Schilder-factie ten slotte een spanning, die ondragelijk was en bij de geringste aanleiding tot een ernstig conflict moest leiden.

Deze aanleiding kwam, toen de synode van 1942 gans argeloos tegen de leringen van mannen als A. Janse en Ds I. de Wolff een paar leeruitspraken over het genadeverbond uitvaardigde, waarin feitelijk niets anders werd gedaan dan herhalen wat reeds door de generale synode van 1905 was vastgesteld!

Met niets ontziende felheid ging toen de Schildergroep tegen deze leeruitspraken te keer. Op grond van wat niet anders is dan een caricatuur-voorstelling van art. 31 der Kerkenorde, verklaarden Prof. Schilder en velen der zijnen de leeruitspraken n i e t voor vast en bondig. En ze wekten kerkeraden en kerkleden hartstochtelijk op hetzelfde te doen.

Dat was voluit kerkelijke revolutie. En toen kwam de ellende!

De synodes moesten toen immers wel optreden! Ze mochten niet met zich laten spelen. En ze hadden de roeping „de rust" en „de vrede" en „de eenheid" der kerken te bewaren. Daarom moest dat revolutiepogen met krachtige middelen worden tegengestaan. En aan de factievorming moest eens en voor goed een einde worden gemaakt.

En zo zijn de synoden toen tegen Prof. Schilder en zijn bondgenoot Prof. Greijdanus opgetreden. Ze m o e s t e n.

Aanvankelijk deden ze dat zeer lankmoedig. Maar toen bleek, dat er met deze hoogleraren niet te praten was, tastten ze krachtig door! De twee Kamper professoren hólden immers steeds door op het fatale pad.

En ten slotte werden de synoden gedwongen, hoe ellendig dat ook was, Schilder en Greijdanus en hun medestanders met de kerkelijke tucht aan te pakken en hen te schorsen, af te zetten of uit het ambt te weren.

Dit is — zo beweert men — de feitelijke historie van het kerkelijk conflict.

Men houde dit goed voor ogen.

O m d e l e e r u i t s p r a k e n g i n g h e t i n f e i t e n i e t. Het ging om heel wat anders. Het ging om de macht! De synoden kregen te doen met een verderfelijke „geest", die de kerken bedreigde en die, het koste wat het koste, m o e s t gebroken worden.

Wat zullen wij tegenover deze radicale ver-tekening van de feiten zeggen?

Drie dingen.

Voorerst: indien de zaken zó staan, dan zijn de voorgaanstaande figuren welke zich tegen de synoden en haar besluiten keerden een stel immorele schavuiten of een groepje beklagenswaardige verblinden.

Want áls hun verzet tegen de leeruitspraken niets dan een voorwendsel was, waarmee de eigenlijke verborgen bedoelingen gecamoufleerd moesten worden, dan is hun actie zo intens gemeen geweest, dat er geen woorden zijn om die naar recht en waarheid te kwalificeren.

En áls ze te goeder trouw waren, áls ze dus eerlijk meenden tegen een bepaalde leerconstructie en een nieuwe wijze van kerkregeren te moeten vechten, terwijl toch in feite gans andere motieven hen dreven, dan waren en zijn zij zó verblind dat er geen helpen aan is.

Dit zeggen we eerst.

Maar daarna nog wat.

Indien de synode optreden moest tegen dwarsdrijvers, recalcitranten, oproermakers, dus tegen een bepaalde „geest" — moest ze dan daarvoor l e e r u i t-

stronts is op te vatten): dat betekent dus: het beloofde goed komt alleen „in de weg des geloofs"; m.a.w., wie niet gelooft, krijgt het niet in handen. Maar kategorische beloften zijn beloften, die zéker en gewis zullen geschieden, al gelooft ook geen mens eraan. En tot zúlke beloften nu rekent Zanchius de aan Noach, we kunnen beter zeggen: de **ten overstaan van** Noach door God gedane toezegging, die meteen het karakter van een diathèkè, een aanzegging, een beschikking had: dat de aarde niet meer door water zal vergaan; want áls ze straks vergaat, zal het „door vuur" zijn (2 Petr. 3 : 10, 12; Jes. 34 : 4).

Naar onze mening is het aangewezen dilemma dus onjuist, en is de vraag beantwoord. K. S.

Regenboog

Een tweede vraag, nauw aan de eerste verwant, raakt de betekenis van de regenboog. Wat is de zin van de regenboog **als teken?**

De regenboog is bij Zanchius een teken van een kategorische belofte. Hij is daarom principieel te onderscheiden — **omdat de beloften onderscheiden zijn** — van het teken in het genadeverbond, **héils**-sacrament dus.

Niet, dat het sacramentsteken anders is in zichzelf; want een teken is een dikke streep **onder een „diploma"**, een gesproken inhoud, een „woord"; dat geldt ook van de regenboog.

Doch het verschil ligt in het kader, binnen hetwelk het teken een functie heeft. **Het teken is zonder woord niets.** En het onderhavige woord, in casu dus Gods aanzegging, dat er geen tweede vloed komen zal, gaat zeker door, ook al gelooft Noach het niet. Want het is geen particuliere belófte aan **hèm**, doch een stellig **voornemen** van God, dat zich veel wijder uitstrekt dan tot Noach, zijn gezin, de kerk, de mensen. Alleen maar: deze Noach, die, doordat God hem ontmoet, en hem tot vertrouwde bondgenoot maakt, wordt aangesteld tot „Gods medeweter en medewerker", deze Noach kan, zich verblijdende in Gods werken, en Gods werken als werken van „de Vader van onze Here Christus" aanmerkende, gelijk ze immers zijn, uit hetgeen God zich voorgenomen en hem bekend gemaakt had, zijn winst behalen. Uit alle tijden die God uit de schatkamer van zijn eeuwige wil te voorschijn brengt, mag hij, die Noach, „gelegenheden" nemen voor zijn zaad, zijn gezin, zijn kerk; hij mag op de dag van der wereld wedergeboorte, zoals later vader Abraham gedaan heeft, „de dag van Messias" **zien** als nu bereid, en vastgelegd: geen vloed zal meer de bodem loswoelen, waarop de strijd van slangenzaad en vrouwenzaad zich zal voltrekken naar het gemaakt bestek. **De strijd** gaat door. Terecht merkt dan ook Heidegger op, dat Gods voornemen, om niet meer door een katastrofe als de zondvloed geweest is, storend in te grijpen op de loop der dingen, en het proces van consummatie der geschiedenis, geenszins terugkomt op, dan wel iets afdoet van de vervloeking, die na de zondeval over het aardrijk uitgesproken ligt, of over enige andere kreatuur.

K. S.

Stand der dingen

Een derde vraag, die met de bedoeling van de regenboog als teken samenhangt, is deze: is die boog-in-de-wolken geen bewijs van een heel ander wereldbestand, gans anders dan vóór de zondvloed?

We menen: neen. Dr A. Kuyper krijgt een man als Heidegger aanstonds tegen zich, als het erom gaat, vast te stellen, dat, en waarom, het noachietische verbond „iets volslagen nieuws" stelde.

Kuyper beweert zo stellig mogelijk: na de zondvloed is er een „nieuwe stand der dingen" ontstaan.

Nu is het woord „stand-der-dingen" rekkelijk; maar zélfs als we het zo rekkelijk nemen als 't maar even kan, zeggen we toch: hier liggen in een enkele volzin problemen voor de opbouw van het begrip „natuur" en „natuurordinantie", die men toch niet zo luchtig afwimpelen kan. Die nieuwe „stand der dingen" wordt door Kuyper dan in verband gezet met **„de korst dezer aarde"** niet alleen, maar ook met **„de atmosferische gesteldheid"**. Tweemaal tevoren was hij (naar Kuyper's mening) „afgebroken en veranderd", eerst met het teloor gaan van „de schoonheid van het paradijs", later met de zondvloed (12). Maar dat zal nu voortaan niet meer geschieden.

Wat die verandering betreft: eerst spreekt Kuyper nog maar van een **„vermoeden"**; men zou dus zeggen: concludeer dan voorlopig maar niet, vooral niet, als ge op zoek zijt naar een „vast uitgangspunt".

Maar al spoedig wordt het „vermoeden" omgezet in een stellige bewering, en wordt die nieuwe stand-der-dingen in verband gezet met het bekende woord over het niet zullen ophouden van zomer en winter, dag en nacht, zaaiing en oogst (14).

Maar Heidegger zegt: geen nieuwe stand, maar de oude orde, dáárover gaat het in Gen. 8 : 22.

Men moet Heidegger's waarschuwing onthouden. Een teken zegt **nooit** meer, dan het „diploma", waar het aan gehecht is. De regenboog zegt dus niets meer, dan: het zal niet meer zó gaan als in die zondvloed.

Of er vroeger geen regenboog was? Wel — er was water vóór de doop. Er was brood en wijn vóór het avondmaal. Er was goud vóór een verlovingsring. Uit het **bekende** wordt het teken gekozen; op het **woord**, dat gesproken wordt komt het aan.

Waarom zou het dan anders wezen met die regenboog?

K. S.

„Ze horen er nooit van"

Bijna iedereen vindt, dat de zaak, waar hijzelf voor strijdt, bij anderen te weinig belangstelling heeft, en dat geeft wel eens scheve voorstellingen. Maar al heel scheef lijkt me, wat het „Diaconaal Correspondentieblad" (voor de syn. kerken) schrijft. Daar, in dit officiële blad, stelt een diaken — J. v. d. Houwe — in een artikel: „Uit het dagboek van een diaken", de vraag: hoe het te verstaan is, dat de dominees in de preek zo weinig aandacht besteden aan het diaconaat. Onder de aangewezen oorzaken lees ik ook deze: „dat ze op de Hogeschool of de V.U. nooit horen van een diaconie. Op zijn mooist horen ze daar eens de naam".

Natuurlijk heeft schr. het oog op Oudestraat 6 en op Amsterdam. Maar ieder weet, dat wat hier staat dwaasheid is. K. S.

Boekbespreking

Dr C. Smits, Het Barthianisme in strijd met Schrift en Belijdenis, 2e druk. Oosterbaan & Le Cointre N.V., Goes, 1951.

We zijn blij, dat de brochure van dr Smits, die nog altijd op aankondiging wachtte, thans in tweede druk voor ons ligt. Het duidelijk geschreven werkje van 48 bladzijden heeft een geschiedenis, welke spreekt vóór de noodzaak van zijn eigen verschijning. Het manuscript nl. werd in eerste aanleg aangeboden aan het wekelijks orgaan van de Vereniging van Leraren bij het Chr. Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs. Maar zowel Bestuur als Redactie hebben geweigerd, het op te nemen in het orgaan.

Natuurlijk leverden de weigerende instanties daarmee zelf het duidelijkste bewijs, hoe noodzakelijk een dergelijk geschrift is. Als het al zo ver mis is, dat colleges van leraren van christelijke gymnasia en H.B.S. niet eens meer willen laten betogen, dat het barthianisme met Schrift en belijdenis materieel, en natuurlijk (als men soms in het woord vluchten wil) ook formeel, radikaal in strijd is, dan is daarmee door henzelf bewezen, dat het bitter nodig blijft, aan het klokketouw te trekken. Anderen deden dat eerder, schrijver heeft de verdienste, dat hij, wiskunstenaar, zonder enige pretentie, zonder gewichtigdoenerij, zonder plagiaat te plegen, begint te getuigen, en te documenteren. Volkomen terecht laat hij zien, dat een wiskunstenaar recht heeft en plicht hebben kan om een dergelijk pleidooi te houden; geen ellendiger ding immers, dan de idee: Barth noemt zich theoloog, en dus gaat zijn zaakje theologen aan. Zeker, Barth doceert theologie, maar dat is nog wat anders dan theologenwerk doen. En wat hij uitricht, betekent een zeer bewuste doorbraak. Tragisch gezicht: christelijke illustraties, christelijke uitgevers, christelijke scholen, die allemaal het hoofd in de strop steken, die Barth hun als c h r i s t e l i j k e fenomenen voorhoudt, om harakiri te plegen. Ze doen het allemaal netjes: een illustratie, die Van Niftrik praesenteert; een uitgever, die de „complete" Barth pousseert, een scholencomplex, dat de infiltratie duldt, terwijl de leiders je een dwaas verklaren, als je zegt, en bewijst, dat ze als „c h r i s t e l i j k e" instanties naar de haaien gaan. Allemaal een eenvoudig christelijk verleden gehad, maar via Barth, en de oecumenische devaluatie van het aan de oecumene te bieden brood, snel aan het verliezen van ook de laatste herinneringen aan hun christelijk verleden.

We hebben voor het duidelijk geschreven werkje van dr Smits veel respect en bevelen het hartelijk aan: ieder kan het volgen. K. S.

LITERATUUR EN KUNST

Broeders en Zusters,

Hierdoor hebben wij het genoegen U mede te delen, dat op de vergadering te Zwolle op 17 November j.l. door de overgrote meerderheid der aanwezigen hartelijke instemming is betuigd met de oprichting van een maandelijks tijdschrift, dat de naam „*STIJL*" zal dragen.

De N.V. Oosterbaan & Le Cointre te Goes heeft zich thans definitief bereid verklaard de verantwoordelijkheid voor de uitgave op zich te nemen. Wil deze

---

s p r a k e n maken, of leeruitspraken met alle macht als waarheden Gods h a n d h a v e n?

Een leidende figuur uit de gebonden kerken verklaarde eenmaal: wij moesten een eind maken aan partijvorming, factie-zucht, gekonkel enz. Die leeruitspraken heeft de duivel er helaas ter onzaliger ure tussen geworpen!

Is zó werkelijk de situatie?

Maar waarom eiste men dan, dat l e e r u i t s p r a k e n als g o d d e l i j k e w a a r h e d e n g e a c c e p t e e r d zouden worden? En waarom werd dan de handhaving dáárvan als het b e w a r e n v a n h e t h e i l i g p a t r i m o n i u m voorgesteld? En waarom werd altijd o v e r h e t v e r w e r p e n v a n d i e l e e r u i t s p r a k e n vonnis gestreken?

En ten slotte nog dit.

Indien de mannen van de gebonden kerken m e n e n wat ze zeggen, n.l. dat de leeruitspraken enz. n i e t de eigenlijke oorzaak zijn van de kerkelijke breuk; indien ze werkelijk m e n e n wat ze zeggen, n.l. dat de moeilijkheden op een ander niveau liggen, en wel in sectarisme, machtsbegeren, kortom in een kwade „geest" — laat men dan, al is het wel héél erg láát, de zaak eindelijk eens z u i v e r stellen, laat men haar dan inderdaad plaatsen o p d a t n i v e a u, waarop ze, naar men beweert, in werkelijkheid ligt.

Dat wil zeggen: laat men dan leeruitspraken en schorsingen wegdoen en zien wat geschiedt!

Als men werkelijk tegen een verkeerde geest streed, dan zal dat zó u i t k o m e n!

Laat men het dan aandurven met eigen beweren ernst te maken en de „vrijgemaakten" dáárin te beproeven!

***

Zolang dit niet geschiedt, moeten en zullen wij ons houden aan de eigen, duidelijke, dodelijk ernstige, wijl voor Gods aangezicht gesproken s y n o d a l e woorden en verrichte s y n o d a l e daden, zoals die officieel zijn geboekstaafd en onveranderd gehandhaafd worden.

En wij verzekeren voor 's Heren aangezicht:

D á á r t e g e n ging en gaat onze strijd.
D á á r t e g e n zal hij blijven gaan.

***

Tegenover de boven getekende vervalsing der historie, die reeds duizenden slachtoffers maakte, is het weer nodig de nuchtere feiten voor ogen te houden en in het volle licht te plaatsen.

Die feiten zijn deze.

Van een factievorming als wordt geïnsinueerd was in de Geref. Kerken vóór 1940 geen enkel spoor te bekennen.

Er leefde alleen in heel veleń, volkomen onafhankelijk van elkaar, een diepe zorg over de ontwikkeling der dingen in de gereformeerde volksgroep.

Enerzijds werd de zoom waarin een grove verwereldlijking ten aanzien van huwelijk, opvoeding, zaken, conversatie, ontspanning duidelijk aan de dag trad, steeds breder.

Anderzijds werd een stroom van allerlei subjectivisme, die het ware leven uit het woord des Heren aantastte en deed tánen, steeds krachtiger.

Met het oog op dit tweeërlei verwordingsproces riepen heel velen tot bezinning en wederkeer.

In die strijd kwamen de werkelijkheden van geloof, verbond, kerk, afval, steeds helderder voor veler geest te staan.

En ze getuigden van wat ze door Gods genade weer mochten zien.

Te onzaliger ure besloot toen de generale synode van 1936, zonder dat ze daartoe door ook maar één kerk was gevraagd, in te grijpen en plaatste de kwestie der „leergeschillen" op haar agenda.

Velen werden toen reeds, door de genomen besluiten, onder de verdenking van af te wijken van de belijdenis gebracht.

En als resultaat van deze en volgende synodale bemoeiingen werden in de donkere oorlogsjaren onverwacht de leeruitspraken de kerken ingeworpen.

De officiële Toelichting op deze besluiten maakte de strekking daarvan voor ieder duidelijk.

Van alle kanten rezen toen de bezwaren en onderscheidene bezwaarschriften daartegen kwamen in bij de synode van 1943—'45. Maar deze wees ze alle af. Ze decreteerde voorts, dat alle ambtsdragers niets mochten leren, dat met de betrokken leeruitspraken niet ten volle in overeenstemming was; riep de kerkeraden op om nauwkeurig toe te zien, dat elke propaganda, met name door ambtsdragers, tegen de aangenomen leer, niet alleen in de eigenlijke, ambtelijke arbeid, maar ook in lezingen, geschriften en verenigingsarbeid, nagelaten werd; en verklaarde, dat de ambtsdragers welke zich niet naar deze voorschriften gedroegen, hun ambtseed braken[79]).

Bovendien werden alle voorstellen om in dogmatisch opzicht enige „ruimte" te geven afgewezen.

Door de zaken zo scherp en ernstig te stellen werd voor de velen, die de leeruitspraak omtrent het voor wedergeboren houden der kinderen niet konden aanvaarden als een Goddelijke waarheid — en die dus ook niet konden beloven niets te zullen leren dan wat daarmee ten volle in overeenstemming was — een zeer moeilijke situatie geschapen. Zij allen — leden, ambtsdragers, kerken — moesten, indien ze tenminste oprecht wilden wandelen, thans duidelijk spreken en handelen.

Wat deden ze toen?

Ze sloegen eenvoudig de weg in welke art. 31 der Kerkenordening wijst. Dat wil zeggen: z i j v e r k l a a r d e n, d a t z i j v o o r s h a n d s d e i n g e d i n g z i j n d e s y n o d a l e b e s l u i t e n n i e t z o u d e n a a n v a a r d e n e n u i t v o e r e n, t e r w i j l z i j z i c h m e t h u n g e f u n d e e r d e b e z w a r e n t o t d e v o l g e n d e s y n o d e z o u d e n w e n d e n.

Zo is immers, zoals we reeds zagen, de weg welke art. 31 wijst.

Dat is de strekking van het niet voor vast en bondig houden waarover dit art. spreekt.

Was niet steeds geleerd in de Geref. Kerken, dat, wanneer b.v. een kerkeraad na rijp beraad van oordeel is, dat een besluit van een meerdere vergadering in strijd is met Gods Woord of met de Kerkenorde,

---

[79]) **Acta**, art. 245, 298. Bijlage LXXIV.

uitgave slagen, dan zullen we echter met ons allen de schouders moeten zetten onder dit werk.

„STIJL" moet het blad worden der Gereformeerde Kunstgemeenschap, een gemeenschap, waartoe automatisch ieder behoort, die lid is van een onzer kerken en wiens interesses o.m. liggen op cultureel terrein. Op de vergadering te Zwolle hebben wij herhaaldelijk verzekerd, dat wij willen breken met de disqualificerende onderscheiding tussen productieve en consumptieve leden en een dieper doorpraten over deze stelling heeft ons ervan overtuigd zo op het goede spoor te zijn. Hoe de verhouding zal worden tussen een zeker „verband" en het maandblad is voorlopig geen kwestie van organisatie. Hoofdzaak is, dat de gemeenschap organisch groeit en het maandblad als „ziel" heeft.

Op deze wijze is het voor bestaande kunstkringen of -organisaties mogelijk zonder formele bezwaren zich als „lid" te beschouwen, terwijl men met een eventueel later wenselijk te blijken organisatie nog alle kanten uit kan.

De komende maand zal besteed worden aan de definitieve vorming van de redactie en het uitzetten van de koers, welke redactie en medewerkers zullen hebben te nemen.

Maar laten wij ons a l l e n beijveren om zoveel mogelijk abonné's te werven voor het nieuwe maandblad. Adressen van abonné's, geïnteresseerden e.d. rechtstreeks te zenden aan de uitgever.

Wij hopen op een spoedig contact met U in „STIJL".

De voorlopige redactie-commissie.
Corr. adres: M. J. ROORDA,
Gerard Terborchstraat 6, Leeuwarden.

PERSSCHOUW

PROCES HERVORMDE KERK.

Onder het opschrift: „31 Procederenden, 30 Overwinnaars" schrijft het blad „Der Waarheid Getuigenis geven" (redactie C. Costerus, Elkerzee, Zeeland) het volgende:

> De Hervormde Synode, steeds door haar onderdanen gevreesd als een sterke, machtige verschijning, heeft van haar prestige veel ingeboet. Een groepje van 31 kerkleden, (waar Ds Cuperus uit Doornspijk geestdriftig bij toetrad, en ook weer geestdriftig uit wegliep, naar ik vernam) heeft de Synode voor de Rechtbank gedaagd. De Synode had zich derhalve te verantwoorden over haar daden.
> De doelstelling der bezwaarden was, om het invoeren van de nieuwe kerkorde te verhinderen.

Even later:

> Volgens liberaal kerkrecht, zoals het reglement van 1816 dat kende, is de procedure „verloren". Maar volgens Geref. Kerkrecht, zoals onze voorvaderen het opstelden in de D.K.O., is deze procedure gewonnen. Rondom gewonnen.

De Rechtbank heeft n.l. uitgesproken: **Dat niemand zich aan deze nieuwe kerkorde behoefde te onderwerpen, en dat men, met medeneming van alle kerkelijke goederen vrij kan doen en laten wat men wilde.**

De redacteur concludeert nu:

> De Geref. Bondsgemeenten zijn VRIJ. Men kan dus nu rustig een briefje richten tot de Herv. Synode, waarin wordt medegedeeld:
>
> „Ondergetekenden..... delen u mede, dat zij de nieuw ingevoerde kerkorde niet wensen te aanvaarden. Zij beschouwen hun kerkgebouwen en de kerkelijke goederen als hun rechtmatig eigendom, waarmee zij hun openbare eredienst verder wensen te onderhouden. Zij benutten deze schone gelegenheid om terug te keren tot de kerkwet, welke onze voorvaderen opstelden en invoerden, t.w. de Dordtse Kerkorde. Zij roepen de grote groep socialisten en communisten, die in de Herv. Kerk hun „openbare eredienst" toch niet kunnen onderhouden, anders dan met behulp van de gelden der Geref. Bonders, via de Raad van Beheer, een hartelijk vaarwel toe.
> 't Welk doende, enz.".
>
> Deze bevoegdheid hebben de Geref. Bondsgemeenten thans verkregen. Vergelijk dat nu eens met de toestand onder het oude Reglement. Die reglementen bezaten rechtskracht, bindende kracht, en wilde men wat anders, dan kon men afscheiden, met achterlating van alle kerkelijke goederen.
> Nu is iedereen VOLKOMEN VRIJ. Volgens de Dordtse Kerkorde is door deze procedure de absolute overwinning behaald. Daarin hebben de ouderlingen en predikanten alléén verantwoordelijkheid voor de gemeente, die onder hun hoede staat. Geref. Bonders, wat wilt ge nog meer? Wil soms de kerkeraad van b.v. Hoogeveen de kerkeraad van Assen verplichten ook Geref. Bonders te worden? Dat raakt toch kant noch wal. Zijn de Geref. Bonders door hun langdurig vertoeven onder de liberale reglementen soms helemaal verliberaliseerd??

Hierna geeft de redactie een citaat over: gevangene en cipier (of: gevangenisdirecteur). Men lette goed op: want de ene keer wordt alle eigen vrije beslissing van kerkleden gesmoord door het beeld van de zieke moeder (van wier ziekbed de kinderen niet moeten weglopen, alsof zij niet mede zelf „moeder" zijn), en een andere maal wordt diezelfde vrije daad tegengehouden met het motief, dat men „gevangen" is („breng, Heer, al Uw gevangnen weder!"), terwijl men toch zelf zo vrij is als een vogel in de lucht (vrij n.l. om góed te vliegen!). Het blad vervolgt:

> Schreef o.a. Ds M. van Grieken in zijn boekwerk „Kerkgeschiedenis" niet als volgt: „De Herv. Kerk is in de besturen-organisatie ingekerkerk, en nu verhindert de Synode, dat de kerk over een nieuwe betere wijze van samenleven zelfs spreekt. Dat kán de Synode verhinderen. De Synode, het schrikbewind, heeft maar te spreken en het zal geschieden. De Herv. Kerk is het lijdend voorwerp van het schrikkelijke onrecht haar aangedaan. Overmacht heeft haar ingekerkerd.
> „En de cipier, zo gaat Ds v. Grieken verder, die tot gevangenisdirecteur is benoemd in 1852, kan met haar doen wat hij wil. Moeten wij nu uitbreken uit de gevangenis? Moeten we oproer maken? Men zou er haast toe komen. Want eeuwig in de gevangenis, levenslang in de cel te moeten zitten is wel vreselijk.
> Altijd weer te moeten ervaren, dat de Synode met dwingend geweld aan de Kerk onthoudt, en belemmert en bemoeilijkt, wat de kerk des Heeren als kerk van Christus nodig heeft, en waarop zij als Kerk van Christus ook recht heeft — 't is toch wel vreselijk.
> Als de kerk van Christus niet meer een belijdenis mag hebben van de Christus, om daarover in haar vergaderingen te spreken, dan is 't gedaan".

Nu komt de conclusie:

> Zo schreef Ds M. van Grieken in 1930 als voorzitter van de Geref. Bond. En de hele Geref. Bond was het roerend met hem eens..... En nu? Nu is de cipier dood en de gevangenisdirecteur is weg. En de Synode staat als gedaagde voor de balie, en de Rechter spreekt uit: **Gij, Herv. Synode, hebt totaal niets te commanderen over mensen, die uw bevelen niet willen volgen.....**
> **Nu kan iedere Geref. Bondsgemeente de belijdenis naar eigen believen en inzicht invoeren voor al haar plaatselijke kerken. Nu kunnen de Geref. Bonders hun kerkelijke goederen meenemen en hun grote collecten en hun grote belastingbedragen aanwenden alleen voor verbreiding van de Waarheid.** Nu kunnen ze het gehele Herv. leugensysteem, dat zonder hun offervaardigheid nooit kan blijven draaien, als een kaartenhuis meen doen storten. Nu staat de gevangenis open en de belijdenis ligt zo maar klaar en op hen te wachten.....
> **Wat doet de Geref. Bond nu?** Nu hebben ze pas hun gevangenisdirecteur voor de balie gedaagd, omdat die weer een kerkorde klaar maakte, die voor hen op celstraf zou uitlopen. Nadat ze met hun allen tegen de nieuwe Kerkorde hebben gestemd in de Synode. Terwijl de Rechter hen toevoegde: U bent vrij in al uw doen.

Maar wordt de vrijheid nu óók als feit erkend? Lees:

> En nu gaat het verschrikkelijke gebeuren, dat deze Geref. Bonders hun belijdenis verzaken, en aan willen gaan pappen met hun gevangenisdirecteur. En inplaats van nu in hun gemeenten hun Belijdenis in te voeren, **gaan ze geheel vrijwillig de nieuwe Kerkorde invoeren,** iets, waartoe ze heel niet verplicht zijn, en waartoe niemand hen kan dwingen.
> Nu schrijft o.m. Ds Vroegindeweij uit Veenendaal in het Geref. Weekblad: „Het is nooit onze bedoeling geweest om de Herv. Kerk te verlaten. Wij hebben in die kerk nog een schone taak".

Het is weer de oude zang: het verband-dat-niet-verbindt, doch ontbindt, is de afgod, die tot elke prijs moet worden gediend:

> Volgens Geref. Kerkrecht heeft Ds V. en zijn kerkeraad niets te maken met omliggende kerken; hij draagt alleen verantwoordelijkheid voor Hervormd Veenendaal. Die Herv. Kerk mag hij niet verlaten, daar moet hij nu de belijdenis invoeren. Maar..... hij bedoelt met de „Herv. Kerk" het gehele Barthianen-instituut, licht Noord-Holland en afvallig Drents inclusief. En om nu toch maar verbonden te blijven aan dát goddeloze Barthianen-instituut, gaat hij in Vee-

---

zo'n kerkeraad niet gehouden is dat besluit uit te voeren — natuurlijk onder voorwaarde, dat hij, ten overstaan van de meerdere vergadering, bij welke hij in appèl komt, het bewijs moet leveren, dat het besluit niet aanvaardbaar is?[80]).

I n d i e n d e s y n o d e d e z e s i n d s d e d o l e a n t i e s t e e d s v e r d e d i g d e h a n t e r i n g v a n a r t. 31 a l s j u i s t h a d e r k e n d e n d u s h a d g e t o l e r e e r d, z o u h e t c o n f l i c t v a n 1944 n o o i t z i j n l o s g e b r o k e n.

***

Maar het is toen geheel anders gelopen!

De synode sprak een vernietigend vonnis uit over hen, die op de zoëven omschreven wijze de leeruitspraken niet aanvaardden.

Wat dezen deden was naar haar oordeel:

„in wezen „muiterij in de kerken" "[81]);

„de in art. 80 K.O. genoemde zonde van scheurmaking";

„wat in ons Avondmaalsformulier wordt omschreven als het begeeren aan te richten van tweedracht, secten en muiterij in kerken".

„Welbewust", zo lezen we, constateerde de synode daarin „de grove zonde van openbare scheurmaking en openlijke verachting der kerkelijke orde"[82]).

Over Prof. Greijdanus oordeelde de synode, dat hij „tegen het vijfde en negende gebod, naar de uitlegging van den Heidelbergschen Catechismus" was „ingegaan" en dat hij de „kerkelijke vermaning hardnekkig" verwierp[83]).

De kerk van Bergschenhoek werd voorts uit het kerkverband gestoten. Op 1 Sept. 1944 besloot de synode immers „den schismatieken kerkeraad met wie zich onder zijn leiding stellen niet langer als Geref. Kerk in het verband van de Geref. Kerken in Nederland te beschouwen"[84]).

En een groot aantal leden van de kerkeraad van Kampen werd in die dagen door de synode geschorst en afgezet.

Deze kerkeraad had verklaard:

„dat hij genoemde broeder (prof. Schilder, lid van de kerk van Kampen) niet alleen niet mag excommunieeren, maar ook zijn afzetting niet voor vast en bondig erkennen;

dat hij de binding aan de leeruitspraken van 1942 inzake het houden voor wedergeboren van het zaad des Verbonds om des gewetens wil evenmin aan anderen kan opleggen, als voor zichzelf aanvaarden;

dat hij er niet aan medewerken zal om genoemde hoogleraar evenals anderen om gelijke redenen geschorste of te schorsen ambtsdragers de weg naar de kansel te versperren"[85]).

En overal in den lande werden leden der kerk, welke verklaarden niet met de kerkelijke leeruitspraken te kunnen instemmen onder de kerkelijke censuur geplaatst en zo van de sacramenten geweerd[86]).

Met ongehoorde scherpte nam de Synode ten slotte afscheid van de vele, vele ambtsdragers, welke dóór of namens de Synode waren geschorst of afgezet.

Zij verzekerde in een brief aan de kerkeraden, welke evenmin als de synodale handeling tegen Bergschenhoek en de Kamper ambtsdragers in de Acta werd opgenomen, dat zij „geen woord te veel had gezegd" toen zij de daden van hen, die de leerbeslissingen, op de wijze als in art. 31 K.O. wordt omschreven, niet aanvaardden, als „IN WEZEN SCHEURMAKERIJ" en als „KERKONTBINDEND WERK" typeerde.

En zij riep de kerken met klem op „de door of namens deze synode geschorste ambtsdragers" NIET TE „ERKENNEN EN WEDEROM (TE) ONTVANGEN ALS WETTIGE AMBTSDRAGERS IN GODS KERK"[87]).

***

Dit zijn de feiten.

De synoden hebben, door een leer, waarvan nog nooit bewezen is, dat zij naar de Schriften is, als g o d d e l i j k e w a a r h e i d bindend aan de consciencies op te leggen en te bevelen dat alleen wat daarmee ten volle in overeenstemming is in de kerken geleerd mag worden, m e n s e n w o o r d e n t o t g o d d e l i j k e w o o r d e n v e r k l a a r d e n i n d e k e r k e n h e e r s c h a p p i j g e g e v e n.

De synoden hebben, door ambtsdragers, welke zich om des gewetens wil aan deze besluiten niet konden onderwerpen, dáárom als zondaren te kwalificeren en met de kerkelijke tucht te treffen, z i c h s c h u l d i g g e m a a k t a a n e e n e r g e r l i j k m i s b r u i k v a n d e z e k e r k e l i j k e t u c h t.

Dit zijn de feiten.

En met deze feiten heeft ieder te maken.

Het ging en gaat n i e t om of tegen een of andere ongrijpbare „geest".

Het ging en gaat w e l om deze publieke, voor Gods aangezicht gesproken woorden en verrichte daden.

Deze zijn geregistreerd op aarde en in de hemel en zijn tot op vandaag van kracht.

En van deze woorden en daden zeggen we, dat ze z o n d e zijn voor God, dat ze onze Heer Jezus Christus hebben b e d r o e f d en v e r t o o r n d.

En al deze woorden en daden zijn tot op de huidige dag n o g t e n v o l l e v a n k r a c h t.

Ze zijn door de elkaar snel opeenvolgende synoden der gebonden kerken niet alleen niet gewijzigd — neen, ze zijn steeds door expresse, nieuwe besluiten b e v e s t i g d.

C. V.

---

[80]) **De Heraut,** 1 Juni, 1919; Acta, synode van Leeuwarden, 1920, p. 113/4.

[81]) **Schrijven** van de synode van Utrecht aan de kerken, d.d. 25 Febr. 1944, Acta, p. 361.

[82]) **Toelichting** op het synodebesluit tot schorsing van Prof. Dr K. Schilder, p. 18.

[83]) **Acta,** synode 1943/45, art. 518.

[84]) **De Reformatie** van 19 Oct., 9 en 16 Nov. 1946.

[85]) **Acta,** synode 1949/50, pag. 511.

[86]) Zie: **De Reformatie,** 22e Jaarg., No. 35, 7 Juni 1947 e.v. In dat No. begon Ds Doekes een reeks artikelen onder de titel: **De Zwarte Lijst,** waarin hij de officiële gegevens publiceert over de zeer, zeer vele schorsingen, afzettingen en afhoudingen van het Avondmaal, welke in 1944 en volgende jaren plaatsvonden.

[87]) **Schrijven** van de synode aan de kerken d.d. 24 Augustus 1944. Zie: Verslag-Scheps, p. 245 v.v.